

Vor hellige fader Basilios den Store, ærkebiskop af Cæsarea, født i 329 og begravet den 1. januar 379



Fresko af hellige Basilios den Store, fra hellige Sophias Kirke i Ohrid, Makedonien.

Almindeligvis fejrer vi den guddommelige liturgi ifølge den hellige Johannes Chrysostomos, men 10 gange om året fejrer vi i Kirken den hellige Basilios den Stores liturgi:

1. Søndagene i den store faste 1. til 5. uge
2. Store torsdag (Skærtorsdag) og store lørdag
3. Den 1. januar, den dag vi mindes ham i Kirken
4. Enten på dagen før Kristi Fødsel og Kristi Døb (24. december og 5. januar) eller på selve festdagene, hvis de falder på en søndag eller mandag. (1)

Denne liturgis kerne, **anaforbønnen**, er utvivlsomt den mest koncentrerede og **den mest fuldendte teologiske fremstilling af vor frelseshistorie**, og det er værd at lægge sig dens ord på sinde:

”Sammen med disse salige magter, menneskeelskende Herre, synger også vi syndere og siger; Såre hellig og alhellig er Du, og der er ikke ende på Din helligheds herlighed. Og retfærdig er Du i alle Dine gerninger, for Du har med rette og efter Din ufejlbarlige dom bibragt os alt. For da Du, Gud, formede mennesket af jordens støv og værdigede os Dit guddommelige billede, satte Du os i glædens paradys og lovede os evigt liv og de evige goder for opfyldelsen af Dine bud. Men da mennesket blev bedraget af den træske slange og blev ulydigt mod Dig, dets Skaber, og døde ved sin egen synd, forviste Du det, Gud, ved Din retfærdige dom fra Paradys til denne verden og lod det atter blive til den jord, hvoraf det er taget. Men du har beredt os frelse ved genfødsel til Kristus selv; for Du har ikke vendt Dig fra Din skabning, som Du har formet, Du Gode, Du har ikke glemt Dine hænders gerning, men i Din miskundhed og barmhjertighed har Du besøgt os på mange måder: Du

sendte profeterne, gjorde underværker ved Dine hellige, som til alle tider var Dig til behag; Du talte til os ved Dine tjeneres, profeternes, mund og forkyndte os den kommende frelse; Du gav os loven til støtte; Du gav os englens som vore beskyttere; og i tidens fylde talte Du til os ved Din egen Søn, ved hvem Du skabte verden. Han, som er Din herligheds afglans og Dit væsens udtrykte billede, og som bærer alting med Sin krafts ord, Han holdt det ikke for rov at være Dig lig, Gud og Fader. Selv om Han er Gud fra evighed af, viste han Sig dog på jorden og vandrede blandt mennesker; Han blev kød ved den hellige Jomfru og fornedrede Sig, Han antog tjenerskikkelse og blev dannet i vort fornedrede legeme, så Han kunne danne os i Sin herligheds billede. For da syndens og dødens lov kom ind i verden ved et menneske, behagede det Din enbårne Søn, som er i Dit, Gud Faders skød og blev født af en kvinde, den hellige Gudsmoder og bestandigt jomfruelige Maria, at straffe synden i Sit kød, for at de, som er døde i Adam, skal levendegøres i Din Kristus. Da Han levede i denne verden, gav Han Sine saliggørende bud og befriede os fra afgudsdyrkelsens vildfarelser; Han førte os til at kende Dig, den sande Gud og Fader, og indlemmede os i Sin udvalgte slægt, det kongelige præsteskab og det hellige folk. Og efter at have rensset os ved vandet og helliggjort os ved Helligånden overgav Han Sig til døden, hvori vi holdtes fangne af synden. Han nedfór til dødsriget, for at alt skal fylde af Ham, og Han har løst os fra dødens smerte. Han opstod på den tredje dag og banede vejen for al kødets opstandelse fra døde – for det var ikke muligt for livets Fyrste at overvindes af forgængelighed – og Han er blevet første grøden af de hensovne, den Førstefødte af de døde, for at Han skal være den fremmeste af alle. Og han opfór til himlen og tog sæde ved Din højre hånd i det høje; og Han skal komme igen og gengælde enhver efter hans gerninger. Og Han har efterladt os gaver til ihukommelse af Hans saliggørende lidelse, nemlig dette, som vi har forberedt efter Hans bud; thi da Han ville gå til Sin frivillige, evigt ihukomne og levendegørende død, tog Han i den nat, hvor Han hengav Sig for verdens liv, brødet i Sine hellige, alrene hænder, løftede det op for Dig, Gud Fader, takkede, velsignede og helligede det, brød det, gav det til Sine hellige disciple og apostle og sagde: Tag og spis...” (2)

Også i nogle af bønnerne før vores deltagelse i den hellige nadver er det hl. Basilios, der lægger os de rette ord i munden. (3)

Basilios den Store er den ledende af de tre store kappadokiere, som foruden ham selv omfatter hl. **Gregor Teologen** (25. januar) og Basilios' yngre bror **hl. Gregor af Nyssa** (10. januar); de tre hellige Fædre fortsatte og fuldførte den hellige Athanasios af Alexandrias (18. januar) kamp på 1. Økumeniske Koncil i Nikæa år 325 for troen på Jesus Kristus som "født, ikke skabt" og dermed "af samme væsen" som Faderen.

Fra Synaxarieret (4) om den hellige Basilios' liv og lære:

Han blev **født 329 i Cæsarea i Kappadokien** i en rig og fornem familie, som desuden udmærkede sig ved et forbilledligt fromt liv i Kristus. Hans søster Makrina, som vi mindes den 19. juli, var familiens åndelige overhovede og indgød, med sin brændende tro, moderen og brødrene kaldet til det monastiske liv.

Basilios blev uddannet på tidens allerstørste kulturcentre: Cæsarea i Palæstina, Konstantinopel og sluttelig Athen. Han knyttede et livslangt venskab med Gregor Teologen, et venskab der med tiden udviklede sig til et helligt og åndeligt fællesskab, som forenede dem i et kærlighedens bånd, hvor de var fælles om alt: "bolig, et nøjsomt bord, modvilje mod ungdommens sædvanlige adspredelser, en umættelig tørst efter viden og indsigt, intellektets dristige fugleflugt, kærlighed til veltalenhed og, især, en hellig kappelyst om at nå den fuldkomne dyd; i den grad, at man skulle tro, de var én sjæl i to kroppe." Til trods for deres store forskellighed: Gregor som den mere indadvendte – tænker og poet - og Basilios som den udadrettede – strateg og aktiv som menighedsopbygger. Basilios og Gregor opnåede så stor anseelse blandt deres medstuderende i Athen, at de ytrede ønske om, at de skulle blive deres lærere, men Basilios ønskede at komme videre. **Han forlod Athen og**

dermed den hellenistiske kultur, og han efterlod Gregor i byen til at løfte opgaven som lærer.

Han vendte tilbage til sin hjemegn i 356, og hans liv tog en helt ny drejning: Han erfarede, at hans mor, Emilia, og hans søster Makrina havde omdannet familiens bolig til kloster, og at hans brødre ligeledes levede det monastiske liv i nærheden af hjemmet. Han fik kendskab til asketer, der, under påvirkning af Eustathe af Sebaste, havde slået sig ned i Kappadokien, og sidst, men ikke mindst, fik hans fordybelse i Evangeliet ham til at opgive enhver drøm om en lovende karriere som retor. **Han lod sig døbe og begav sig ud på en større rejse for at finde vejledning for sit åndelige liv.** Han kom til Egypten, Palæstina, Syrien og Mesopotamien. Som en "flittig bi" indsamlede han overalt det bedste, han kunne finde, og på kort tid nåede han frem til dyb indsigt i det asketiske liv. Nu manglede han blot at finde et gunstigt sted, hvor han kunne praktisere alt det, han havde lært på sine rejser. Han fandt sit "**jordiske paradis**" i sin hjemegn, i Irisdalen, der lå i en vis afstand fra familieklostret. Hertil kom nu også Gregor for at dele et asketisk liv i bøn med ham for en tid.

Basilios skaffede sig af med sit jordiske gods, gav alt til de fattige; han **levede i bøn og askese**, udholdt tålmodigt den sygdom, som plagede ham hele livet. Hans ry om visdom og et evangelisk levned nåede vidt omkring, og mange mennesker, både munke og lægfolk, opsøgte ham. I denne fase af sit liv påbegyndte han, bistået af Gregor, affattelsen af de berømte "**Regler**", som regnes for **det sande charter for grundlæggelsen af klosterlivet**, og som også den hellige Benedikt af Nursia, i prologen til sin "Regel", erkender sig i allerhøjeste grad inspireret af. Senere, i tiden som biskop af Cæsarea, fortsatte han arbejdet med at organisere reglerne for livet i klostrene, de liturgiske tjenester, munkenes relationer til hinanden og til omverdenen. Selv om han var en svoren tilhænger af livet i klosterfællesskabet, så nærrede han stadig stor kærlighed til det ensomme liv med Gud. Derfor var det ham magtpåliggende at skabe celler til eremitterne i tilpas nærhed af klostrene, så disse ikke skulle berøves den tryghed, som det menneskelige fællesskab giver, og omvendt, så munkene i klosterfællesskabet kunne lade sig påvirke og inspirere til åndelig kappestrid af eremitterne og deres liv.

Han bliver kaldt ud af "paradisalen" og **tilbage til Cæsarea for at blive ordineret til diakon i 360 og tre år senere til biskop**. I sin nye position erfarer han, hvordan Kristi Kirke er splittet af smertefulde stridigheder. Efter nogen tøven og modvilje beslutter Basilios sig for at tage aktivt del i "kampen for Sandheden". Han engagerer sig i de tilsyneladende endeløse stridigheder mellem arianerne og de ortodokse.

Den pro-arianske kejser Valens forsøger med alle midler at få Basilios til at fravige den ortodokse position, som ærer **Kristus både som "sand Gud" og "sandt menneske"** og få ham til at tilslutte sig vranglæren om Kristus som det enestående menneske, men ikke som Gud.

Kejseren sender sin præfekt til ham for at true ham med frarøvelse af alt, eksil, tortur, død..., medmindre han makker ret. Men Basilios frygter jo intet, og præfekten bliver slået af ord, han aldrig har hørt, af kærlighedens gerninger, han aldrig før har bevidnet. Således overbevist om Basilios' hellighed, overgiver han sig til ham og bliver hans ven og ivrige tilhænger, og Valens må sidde tilbage med uforrettet sag!

Kejseren blev også selv betaget af liturgien, sangen, de troendes optræden og især af den hellige Basilios' majestætiske holdning ved alteret, så betaget, at han bragte offergave til kirken sammen med de troende, og han oplevede hele tre gange, at pennen, han skulle underskrive biskoppens bandlysning med, knækkede. Alle disse tegn på Guds gunst over for Basilios forskrækkede ham, og han holdt op med at forulempe ham, men han opgav ikke sin politik og forsøgte fortsat at reducere biskoppens indflydelse efter bedste kejserlige evne, men kunne dog ikke hamle op med Basilios' strategiske snilde.

Basilios er "den første af de ortodokse Fædre, der klart vovede at erklære Helligånden for fuldt ud Gud, af samme væsen som Faderen og Sønnen. Selv inspireret af Guds Ånd, (...),

forstod den hellige Basilios at vælge det gunstige øjeblik og fremlægge den ortodokse teologiske fundamentale begreber med en uforlignelig klarhed og præcision (...) uden nogensinde at isolere dem i forhold til **mysteriet om vor frelse og menneskets helliggørelse.**”

Basilios udøvede sin myndighed langt udover stiftets grænser, han foretog **mange rejser**, overvågede alt, tog nødlidende kirker under sine beskyttende vinger, og når hans dårlige helbred forhindrede ham i at rejse ud til menighederne skrev han til dem; ca. **300 breve** er bevaret fra hans hånd med retningslinier for det åndelige liv, én af den patristiske litteraturs store skatte.

Basilios var også **opmærksom hyrde for sin åndelige flok**, den medlidende fader for hver enkelt af sine troende, og han havde en grænseløs omsorg for de fattige. Han lod opføre **et kæmpe filantropisk center uden for Cæsarea ”Kærlighedens stad”**, efterfølgende kaldt ”Basiliade”, som omfattede kirke, hospicer, hospitaler, spedalskshuse, skoler, hjem for forældreløse osv.

Han var en **model for den fuldkomne biskop, som et levende billede på Kristus Selv**. Kærlighed i ord og gerning. Som menneske kendte han dog kun nederlag, bagvaskelse og sorger af enhver art. Trods alle hans anstrengelser, varede splittelserne i Kirken ved. Ingen anden end han kunne forestille sig, at de ville ophøre en dag, og freden holde sit indtog.

Men et år før Basilios døde, blev kejser Valens efterfulgt på tronen af den rettroende Theodosios, som straks bortjog arianerne og genindsatte de ortodokse biskopper. Dog var Basilios, på det tidspunkt, for udmattet af sygdom og askese til, at han kunne nå at se sit arbejde kronet på **det 2.**

Økumeniske Koncil i Konstantinopel i 381. Men selv om Basilios var sovnet hen to år før Koncilet fandt sted, så svævede hans ånd over denne meget vigtige begivenhed i Kirkens historie.

Basilios blev begravet, som i triumf, ledsaget af en overvældende stor folkeskare, den 1. januar i året 379. ”Man kan næsten sige, at folket samlede sig om ham, som var det Kristi Genkomst. Og der skete flere mirakler ved hans grav. I overensstemmelse med det navn, han havde fået, indtager den hellige Basilios nu en ”kongelig” plads (basileios gr. = kongelig) i de hellige Fædres boliger, ganske tæt på Himmelkongens trone.”

Hellige fader Basilios bed til Gud for os!

Vi mindes den hellige Basilios flere gange i løbet af kirkeåret:

Den **1. januar**, på hans jordfæstelsesdag, samme dag som vi mindes Jesu’ omskærelse på 8. dagen

Den **19. januar**, hvor vi mindes det mirakel, han udførte ved at åbne dørene til de ortodokses kirke med sin bøn: Engang da arianerne truede med at bemægtige sig Kirken i Nikæa, foreslog Basilios, som en ny Elias (jf. I Kongebog 18: 20-40), at de efter tur skulle løfte deres bønner foran de lukkede kirkedøre. Heretikernes bønner forblev uden virkning, men i det øjeblik den hellige Basilios løftede hænderne for at bede til Gud, rystede hele kirkens fundament, og dørene åbnede sig af sig selv under høje jubelråb fra de troende.

Den **30. januar**, hvor **han mindes sammen med Gregor Teologen og Johannes Chrysostomos** - denne jordiske treenighed, der er adskilte personligheder, men forenede i Guds Nåde: Under kejser Alexis Komnena (1081-1118) var der udbrudt en voldsom strid blandt de troende i Konstantinopel, om hvilken, af de tre Kirkefædre, der var den største. Striden førte ikke til større tilbedelse, men kun til uro og frugtesløse disputer. Så skete det, at de tre hellige hierarker viste sig i drømme for den hellige Johannes Mauropos, metropolit af Euchaita (5. oktober). De sagde, først én efter én og siden med én stemme: ”Som du ser, er vi alle tre hos Gud, og ingen uenighed eller rivalisering adskiller os. Hver især har vi skrevet og undervist ifølge de givne omstændigheder og under inspiration fra Helligånden for menneskenes frelse. Der er hverken første, anden eller tredje blandt os, og hvis du påkalder den ene af os, er de to andre til stede med ham. Derfor skal du befale dem, der strides for vor skyld, ikke at skabe spittelser i Kirken på grund af os, for da vi levede, gik alle vore bestræbelser ud på at skabe enhed og harmoni i verden. Du skal samle vore tre ihukommelser i én liturgi, du skal

skrive hymner til ære for hver enkelt af os, sådan som Gud har givet dig evner til, og de kristne skal fejre den hvert år. Hvis de ærer os således, så lover vi, der sidder Gud nær, at gå i forbøn for dem i vores fælles bøn for deres frelse.” Siden har Kirken fejret de tre hierarker med en strålende liturgi, der så at sige ærer alle Kirkens hellige Fædre som modeller på evangelisk fuldkommenhed, som Helligånden har kaldet, igennem tiderne og stederne, til blive nye Profeter og nye Apostle, vejledere for sjælene i bestræbelsen på at nå himlen, folkets trøstemænd og glødende bønssøjler, som støtter Kirken og bekræfter dens sandhed.

1. ”Den Ortodokse Kirkes Guddommelige Liturgier”, p. 12
Solum Forlag, Oslo 2005
2. ”Ortodoks Bønnebog Den guddommelige liturgi, Lille troslære”, p. 84f
Hl. Silouan Forlag, 2006
3. *ibid.* p. 34, 35f
4. ”Le Synaxaire, Vies des Saints de l’Église Orthodoxe”,
Tome Second, Décembre – Janvier,
p. 289 – 297, p.553-554: forkortet og bearbejdet af:
Inger Birgitte Bjerg. 30/12-09

Af Inger Birgitte Bjerg

Publiceret 31. december 2009